

ДИЈАЛОГ И МОНОЛОГ КАО КОМУНИКАЦИОНИ И КУЛТУРОЛОШКИ ФЕНОМЕНИ

Весна Миленковић

Висока школа за комуникације Београд, Београд, Србија

vesna_milenkovic1@yahoo.com

Апстракт

Сагледан као комуникациони и културолошки феномен медијски произведен, дијалог у улози посредовања добија манипулативни облик. Насупрот искреног дијалога, као комуникационог модела који заговара толеранцију и разумевање, дијалог постмодерних медија креће се од концепта заједништва ка непомирљивом супарништву, од решавања проблема ка истицању разлика и често постаје монологизовани дијалог. Рад испитује значај дијалога и монолога, полазећи од различитих аспеката дијалога, преко могућности његовог опстанка са становишта заједништва или могућег сукоба, па до интеракције као привида дијалога.

Кључне речи: дијалог, монолог, медији, комуникација, култура.

DIALOGUE AND MONOLOGUE AS COMMUNICATIONAL AND CULTURAL PHENOMENA

Abstract

Observed as a communicational and cultural phenomenon produced by the media, the dialogue as a means of mediation gets a manipulative form. Contrary to genuine dialogue as a communication model that advocates tolerance, the postmodern media dialogue ranges from the concept of unity to an irreconcilable rivalry, from resolving problems to highlighting differences, and often becomes a monologized dialogue. The paper examines the significance of dialogue and monologue, starting from various aspects of dialogue, through the possibility of its survival from the point of view of communion or potential conflict, to the interaction as the illusion of a dialogue.

Key words: dialogue, monologue, media, communication, culture.

УВОД

Лиотарово (J. F. Lyotard, 1988) дело *Постмодерно стање* покренуло је филозофске расправе о постмодерни у уметности, књижевности, архитектури, филозофији, да би дискусију са историјског, кул-

турног, естетског становишта наставили теоретичари Џејмсон (F. Jameson, 1988) и Харви (D. Harvey, 1990), који су указивали на повезаност постмодернизма са друштвено-економским односима. Заступајући филозофско становиште постмодерне, своја размишљања Лиотар, Бодријар (J. Baudrillard), Фуко (M. Foucault), Дерида /J. Derrida/ градили су на критици Хабермасовог (J. Habermas) концепта „комуникативног ума” и тежње ка консензусу кроз дијалог сматрајући да се праведност не постиже превазилажењем сукоба ради успостављања јединства, већ стварањем услова и пружањем помоћи „потиснутим странама дискурса” (Lyotard, 1988). Време постмодерне изједначава се са периодом владавине културе, о којој се највише размишља као о медијској култури која је заснована на модерној технологији и моделу масовне производње (Келнер /D. Kellner/, 2004, стр. 6). Као ствараоци и преносиоци културних садржаја, медији постмодерног друштва својом интерпретацијом догађаја доводе гледаоце у заблуду, јер им медијски конструисану истину пласирану путем телевизијске слике представљају као „чисту информацију”. У друштву спектакла, „цивилизација писма” (Радојковић, Милетић, 2008, стр. 19) уступила је место „дивилзацији слике”, а статус дијалога променио се у постмодерним медијима захваљујући интеракцији друштвених медија.

Ако се пође од Бодријарове теорије симулакрума, која је умногоме допринела развоју теорије постмодерне уметности, може се рећи да медији нису плодно тле на коме се правилно развија медијски дијалог; јер по теорији симулакрума, масовни медији постепено доводе до коначног уништења значења, затим процес иде ка одсликавању и маскирању стварности, па маскирању одсуства стварности, да би се дошло до нивоа медијски посредованих комуникационих облика ближих фикцији него стварности, истини (Бодријар 1991, стр. 10). Постмодерни медији који не негују културу дијалога основни су кривци кризе наративе, односно дијалога, у времену у коме је присутна „инвазија слике, и то не било какве, него слике-уверења” (Вуксановић, 2017, стр. 29). Сву пажњу медији посвећују изгледу и форми преносећи призоре који „доминирају над наративом” у оквиру тзв. дизајна идеологије (Harvey, 1990, p. 91), која не подразумева аутентичност, већ говори о постојању више истина и одсуству лажи у говору/дискурсу. Насупрот искреног дијалога као комуникационог модела који заговара толеранцију и разумевање, дијалог постмодерних медија креће се од концепта заједништва ка непомирљивом супарништву, од решавања проблема ка истицању разлика и често постаје монологизовани дијалог. У раду се испитује значај дијалога и монолога, полазећи од различитих аспеката дијалога, преко могућности његовог опстанка са становишта заједништва или могућег сукоба, до интеракције као привада дијалога.

ДИЈАЛОГ И МОНОЛОГ

Сваки комуникациони догађај креће се од пошиљаоца/емитера, који шаље поруку примаоцу/реципијенту о одређеној активности, до кодиране поруке, која се преноси као комплекс сигнала одређеним каналом, па се тако ствара физичка и психолошка веза између пошиљаоца и примаоца (Радојковић, Милетић, 2008, стр. 29). Полазећи од тврдње да дијалог није само разговор два саговорника било да су они у комуникативном процесу равноправни или неравноправни чиниоци, следи констатација да је дијалог целокупан изговорени текст на који утичу емоције изазване одређеном ситуацијом у којој се налазе субјекти комуникације. Њихов говор увек је упућен саговорнику без обзира на то да ли је формално остварен као монолог или дијалог, као и да ли је онај коме је информација упућена изван говорника или унутар њега самог.

Посебно повезан са уметношћу реторике, дијалог¹ је историјски посматрано присутан у класичној грчкој литератури, и то у наративно-приповедачким и филозофским формама. Насупрот позоришној терминологији, која појам дијалога препознаје и користи као облик изражавања аутора ради одређивања односа између ликова, а монолог сагледава као дијалог са одсутним или замишљеним партнером (Мукаржовски, 1981, стр. 264). Са лингвистичког полазишта, монолог² је језичка манифестација са једним активним учесником, а дијалог са два субјекта комуникације или више њих. Док је Мукаржовски (J. Mukařovský) инсистирао на константној борби монолога и дијалога у говору, Бахтин је (M. Bakhtin) монолошку реч окарактерисао као чисту апстракцију (Бахтин, 1980, стр. 242), Јакубински (Л. П. Якубинский) дијалог истицао као основни члан, а монолог као његову „вештачку” надградњу, дотле је Тард (G. Tarde) приоритет давао монологу објашњавајући то чињеницом да монолог датира из много ранијег периода него што се језик почео користити у разговору (Тард, према Мукаржовски, 1981, стр. 265–266). Тешко је поуздано утврдити ко носи приоритет, дијалог или монолог, јер се њихов однос може окарактерисати као „динамички поларитет” у коме се наизменично јављају дијалог и монолог (Мукаржовски, 1981, стр. 267). У формирању неискривљене представе о дијалогу учествују три његова основна аспекта, која се крећу од односа између „ја” и „ти”, односно, смењивања улоге говорника и слушаоца. Овај аспект може се односити и на монолог у смислу остваривања дијалошког монолога, ако је ословљавањем и коришћењем личних заменица по-

¹ По грчкој речи *diá* и *logos* – моћ пролажења кроз (изворно значење), разговор (Солар, 1976, стр. 186).

² Према грчком *monos* (сам, један) и *logos* (рећ) – (Солар, 1976, стр. 186).

себно наглашено учествовање две стране. Други ниво дијалога указује на релацију између учесника разговора и предметне ситуације; јавља се индиректно, ако постаје тема разговора, и директно, утичући на промену смера разговора у смислу мање или веће интервенције предметне ситуације или се односи на замену речи, реченице, реплике. Треће становиште третира унутрашње промене језичке манифестације које утичу на конструкције значења (Мукаржовски, 1981, стр. 268–269), јер у разговору долази до сударања контекста који се манифестује сталним смењивањем дужих и краћих реплика. Док монолог има само један непрекинути контекст, у дијалошкој манифестацији, која није могућа без значењског јединства, смењују се најмање два контекста.

У књизи *Проблем говорних жанрова* Бахтин (1980) истиче дијалогизованост као основну особину сваког говора, а Мукаржовски дијалог и монолог као два равноправна пола говора која су увек присутна у разговору и независна од самог говорника, што указује на то да се монолог у току говора може претворити у дијалог и обрнуто – комуникација може добити облик монолога, трајно или за кратак период. Учесници у дијалогу употребљавају различите функционалне језике; док један користи „емоционалан, други интелектуалан, трећи књижевни, а четврти говорни” (Мукаржовски, 1981, стр. 265); резултат тог смењивања јесу различити ефекти који се јављају у култури дијалога. И у монологу у коме је један субјект стално пасиван, такође, развија се релација говорник–саговорник, јер је субјект монолога носилац обе функције. Дијалог служи да две личности или више њих изразе различита мишљења, па се у супростављању њихових ставова гради напетост. Путем монолога један актер износи своје намере, унутрашње дилеме, сукобљава се са друштвеним нормама, износи ставове којима оправдава властите поступке или схвата самог себе (Солар, 1976, стр. 186–187).

Монолог, сагледан као дијалог са самим собом, односно са својим другим „ја” представља „дијалог остварен на једном гласу” (Мркић Поповић, 1990, стр. 11). Међутим, монологске говорне ситуације на сцени увек треба сагледавати као говорне манифестације у којима су присутни дијалошки односи, јер иако говорник сâм казује текст, он вербално испољава два сукобљена елемента једне говорне ситуације. Дакле, у сценској интерпретацији имагинарни саговорник преузима дијалошку везу између комуникатора, који шаље поруку, и реципијента, примаоца поруке. Потенцијални саговорник, стално присутан у свести говорника који му приписује одређене особине и могуће реакције, представља основ остваривања монолога у облику дијалошког спрега са аудиторијумом. Позиција монолога и аудиторијума може се посматрати као однос два значења: монологски цитат не одсликава само особине текста чији део представља, већ поприма

и карактеристике настале из односа говорника и имагинарног саговорника; друго становиште тог односа међузависности односи се на публику у улози имагинарног саговорника која иако не учествује вербално у комуникацији, ипак је због свог присуства, проживљавања, идентификације са комуникатором, страна у дијалогу која утиче на говорника, подстиче га да задобије и задржи њихову пажњу. То узајамно деловање говорника и саговорника указује на дијалогски спрег у монолошком казивању. У политичкој комуникацији у медијској сфери, као и у уметничком изражавању, може се догодити да монологод не оствари очекиване ефекте код публике. Разлози овакве реакције аудиторјума леже у недовољном ангажовању и недостатку сугестивне моћи говорника или у гледаоцима који нису били довољно мотивисани да узму учешће у комуникационом чину најчешће због тога што нису препознали добре намере говорника или због тога што им се нису подударила схватања истине садржане у медијској поруци. У оба случаја, монологод као дијалогски спрег није се могао остварити због неуспостављања везе замишљеног саговорника и говорника монолога. Хермансова (Hubert Hermans) концепција дијалогског бића заснива се на претпоставци да постоје три облика унутрашње дијалогске активности: монологод, који подразумева адресирање изјаве и коментаре тихом слушаоцу, затим дијалог, који је израз не само сопственог стајалишта већ и формулације одговора имагинарног саговорника, и као трећи облик, промена перспективе, што значи изналажење нове тачке гледишта (Hermans, 1996, p. 1). Он даље расправља о две основне карактеристике позиција у дијалогском смислу: о интересубјективној комуникацији и доминацији. Са развојем нових информационо-комуникационих технологија, сагледавање овог односа може се даље пратити у контексту истраживања о повезаности монолога и низа видео-блогова који се заснивају на анализи почетних секвенци видео-блогова као облика компјутерски посредоване комуникације, што указује на нове стратегије које говорници развијају како би надокнадили недостајућег саговорника. Притом се дошло до закључка да почеци разговора не морају имати исте функције као и почеци видео-блогова, који представљају „елемент интеракције који охрабрује гледаоце да одговоре путем интерактивне функције уграђене у веб-страницу и раде на изградњи идентитета” (Frobenius, 2011).

МЕДИЈСКИ ДИЈАЛОГ – ИСТИНА И РАЗУМЕВАЊЕ

С обзиром на то да је у периоду експанзије телевизије запажена изузетна улога овог медија у формирању ставова, вредносног система, у стварању идентитета и прихватању препоручених стилова живота, ефекти медија били су тема многобројних теорија које су

указивале на лош утицај медија на масовну публику, почев од биологистичке теорије, која је истицала аутоматске ефекте штампе, затим теорије о социјалној структурисаности публике, теорије о успостављању контроле познате по Ласвеловим (Н. Lasswell) питањима (5W), од којих је најважније последње „са каквим ефектом” (*what effect*), преко критичке теорије друштва, сагледавања медија кроз теорију о успостављању дневног реда, па све до теорије користи и задовољства, културолошке школе и из ње потекле идеје о друштвеном конструисању реалности. Када се сагледа организација рада професионалних комуникатора у институционализованим комуникационим центрима, онда се више не може говорити о друштвеном, већ о манипулативном обликовању реалности. С обзиром на појаву друштвених медија и интерактивног комуницирања, намеће се потреба редефинисања улоге и моћи штампе, радија и телевизије, који су слањем порука читаоцима, слушаоцима, гледаоцима доминирали у масовној комуникацији. Усамљени умрежени појединци већ данас не могу „индивидуално да контролишу реалност и стварају културу поготову када и ако 'истроше' њене наслеђене колективне тековине” (Радојковић, Ђорђевић, 2001, стр. 235). Зато се, само по себи, намеће другачије сагледавање утицаја и ефеката медија, па, самим тим, и дијалога у њима.

Иако је технолошки развој, умрежавање корисника интернета и одлазак у виртуелни комуникативни простор ради интеракције наизглед повећао могућности дијалога, чини се да никада није било мање разумевања вероватно и због тога што дијалог у медијима дели судбину времена глобалних промена које не фаворизују сличности, већ истичу разлике (Шушњић, 1997). Без обзира на то што су друштвени медији омогућили тзв. комуникациону блискост у сајбер-простору у оквиру политичке комуникације и партиципације грађана у њој, у модерној демократији и политици нема праве интеракције јавности и политичких партија. Вера у дијалог претворила се у привид о дијалогу у сфери медијске интерпретације, али и у свакодневици. Одступање од основних карактеристика дијалога као што су разумевање, веродостојност, разложност – нарочито се примећује у додиру са Другим субјектом у комуникацији са којим се сучељавају ставови у нади да ће се пронаћи заједничка истина. Сагледан из Гадамерове (Hans Georg Gadamer, 2011) перспективе, истински и отворен разговор могућ је само ако саговорници држе под контролом своје жеље и интересе и тако поштују Другог и Друго. Она страна у дијалогу која жели да успостави комуникацију заговара истините исказе и труди се да га учесник у разговору потпуно разуме; исте намере има и саговорник који пристаје на дијалог. Користећи разумевање као универзални феномен, Гадамер у својој књизи *Истине и методе* позива на дијалог и заступање демократских вредности. На разумевању међу саговорницима, пажљи-

вом слушању и посматрању инсистира и аутор дела *Dialogue – a proposal* (David Bohm, 1991, р. 22–23), сматрајући да путем дијалога настају нове вредности и нова сазнања.

Супротно разумевању на које дијалектика наводи учеснике у дијалогу, еристика само размишља о моћи дијалога при убеђивању саговорника и могућности да се буде у праву. Дијалога у политици неће бити онда када је мерило истине моћ, када политичке одлуке доноси политичка елита, када грађани постају маса, када се не поштују универзалне вредности: слобода, равноправност, солидарност... Дешава се да се сретну учесници у дијалогу који у мањој или већој мери подржавају неистину доводећи у заблуду остале учеснике у разговору. Без обзира на то да ли говоре истину или не, може се догодити да се саговорници одлуче за дијалог, али да одбијају аргументе друге стране, што доводи до опозива дијалога. На прави пут дијалог се може извести само усвајањем стандарда комуникације која заговара поштовање учесника у дискусији, пристојно изношење аргумената, говорење/слушање, као два пола вођења разговора, и придржавање етичких принципа у комуникацији.

Међутим, дијалогом може бити означен и разговор између неравноправних саговорника, и то онда када учесници у политизованом медијском дијалогу пожелеле да буду у средишту медијског догађаја да би подigli углед у јавности. С друге стране, сматрајући да су супериорни у вођењу интервјуа и да могу себи да дозволе одређене дијалогске импровизације, професионални комуникатори у тренутку кад помисле да су изнад саговорника себе постављају у положај подређеног, а страх од подређене улоге изазива реакцију надређености, што директно води ка нестајању правога дијалога (Станојевић, Ђорђевић, 2017, стр. 16). Решење се назире у сталном усавршавању вештине дијалога у медијима и подизању нивоа критичке медијске писмености, јер је у свету забаве и медијског спектакла све теже утврдити границе стварности и њеног привида (Потер /J. Potter/, 2011, стр. 257). Насупрот професионалним комуникаторима, политичари, иако посебно одговорни за питање истине у политици, заузимајући надређени положај, често сматрају „да су лажи нужна и оправдана средства” (Арент, /H. Arendt/ 1994, стр. 19) у политичком дијалогу, као и у активностима везаним за вршење државничких дужности. Овакав став проистиче из опасности која прети од партијске и владине бирократије и њене тежње да најважније одлуке доноси без знања јавности и без успостављања дијалога друштвених субјеката. Свет постполитике нераскидиво је везан за медијско извештавање, право на истину, одговорност професионалних комуникатора и политичара за изговорену реч. Док се у оквиру хоризонталног нивоа односа „нове политике” и медија подстиче медијатизација, вертикална димензија усмерена је ка децентрализацији и интеракцији ради непрекидног подржавања интереса јавности.

*МЕДИЈСКИ ДИЈАЛОГ – ОД КОНЦЕПТА ЗАЈЕДНИШТВА
КА МОГУЋЕМ СУКОБУ*

Прави ефекти медијског дијалога успостављају се онда када се њима отклањају неспоразуми и бришу разлике између саговорника (Станојевић, 2004, стр. 24), онда када нису дијалогски површни, када нису вођени ради остваривања посебних амбиција, када нема политизације и естетизације дијалога, већ у дијалогској форми владају услови поверења и поштовања. Међутим, дијалог у медијима поприма облик средишта могућег сукоба много више него што постаје синоним за толеранцију и разумевање. Контексти дијалога обично су различити, супротни и често непомирљиви, услед чега се на рубним деловима реплика јављају преокрети у значењу порука. Живља расправа између учесника у разговору доводи до узајамног судара контекста које саговорници умећу у тему дијалога (Gruber, 2018). Нарочито у оквиру политичке комуникације, медији се јавно залажу за дијалог надајући се да ће на основу њега привући публику (Станојевић, 2004, стр. 19), али, у ствари, избегавају дијалог, симулирају разговор, бојећи се незгодних питања и одговора који се неће уклопити у већ разрађену уредничку концепцију. Информација тада постаје привид, остаје као празна форма без потребних садржаја, и пошто није у могућности да производи смисао, „она се исцрпљује у инсценирању комуникације” и „инсценирању смисла” (Бодријар, 1991, стр. 84). Тај процес симулације најчешће је присутан у фактографским жанровима као што је интервју и „живим” емисијама у којима долази до изражаја сва расположива „уметност обмане”, под изговором да је такав начин успостављања дијалога жеља аудиторјума. Привид дијалога остварује се у садржајима медијске културе у којима се тежи сензационализму ради придобијања пажње и повећања гледаности, па емисија добија карактер ток-шоу програма. Захваљујући спинованим информацијама, гледаоци су постављени у положај манипулисане публике без одговора на ретка питања која су се пробила до медијске сфере.

Због погодности виртуелне комуникације, интернета и мулти-медије, дијалог на друштвеним мрежама у реалном времену (Glozer, Caquana, Hibbert, 2018), остављање коментара на изворни текст или коментара на коментар – пружили су наду у изостанак спиновања информација у оквиру осмишљавања политичких игара и афера, јер у новом комуникационом простору практично нема коначних садржаја. Иако интерактивност, као и дијалог, карактерише наизглед равноправно учествовање у двосмерној комуникацији и стална размена информација у реалном времену, идеали истине и смисла тешко се постижу и у случају интерактивног комуницирања, које у садејству са индустријом забаве, у ствари, постаје „техничким путем генерисани конструкт, односно медијским путем произведена и пласирана илузија”

(Вуксановић, 2017, стр. 31). У том контексту, субјекти интерактивног комуницирања постају субјекти привида дијалога, носиоци виртуелних идентитета, отуђени посетиоци сајбер-простора, пасивни корисници мрежне комуникације, а не слободни појединци који износе мишљења и критике и у дијалошком процесу формирају своје ставове.

У односу на умеће дијалога, у смислу могућности достизања истине, у таблоидизираним друштвима слика је добила примат над наративом и постала главни „убеђивач“ коме публика највише верује, па је дијалог као комуникациони и културолошки феномен остао усамљен супротстављајући се слици, мултимедији и интеракцији. У складу са напоменама културолошког приступа, за дијалог и монолог, као облике размене говорних манифестација, може се рећи да имају репрезентативну и конститутивну улогу незаменљиву у изградњи културе, што значи да представљају културолошке, а самим тим и комуникационе феномене, чиме у својим културама постају „чиниоци грађе стварности као експресивне форме“ (Радојковић, Ђорђевић, 2001, стр. 230). Медијски произведен дијалог преузима различите облике: као прави, истински разговор, дијалог заговара истину, толеранцију и разумевање; у служби медијске интерпретације, у улози посредовања добија манипулативни облик; у контексту културолошко/уметничке сфере дијалог драмског текста води своје читаоце од познатих ка непознатим информацијама без намере да их дезинформише; као култура дијалога постмодерне, у своју структуру уводи елементе сценске интерпретације; дијалог постмодерних медија користећи вештину еристике и реторике политизује, естетизује и обесмишљава размену информација између субјеката комуникације; политизација дијалога узрокује стварање дијалога као места будућег сукоба, јер структура разговора под изговором демократичности и медијских слобода добија форму која фаворизује нове вредности, пре свих, политичку моћ. Тако је свет „цивилизације наратива“ замењен „цивилизацијом слике“, светом снова, „супермаркет културе“ (Бодријар, 1991, стр. 79; Вукадиновић, 2013, стр. 12), забаве и заводљивих медијских садржаја – произвео уместо правога дијалога његов привид. Зауевши позицију дијалога у друштвеним медијима, интеракција је постала и сама привид, односно комуникација која није више посредована медијима него технологијом, што значи да је изгубила од своје друштвености.

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Савремена комуникација која се наслања на вештину дијалога, односно на уметност дискутовања настала у култури старе Грчке, суочава се са непостојањем правога дијалога који се заснива на толеранцији и искрености. Сагледана као културни феномен, појава „губ-

љења” дијалога добија драматичне конотације с обзиром на стално истицање слободе као вредносне категорије, демократије, плурализма ставова и глобалне свеprisутности. У свету постмодерних медија и постмодерне културе која своје ослонце тражи у медијској култури (Келнер, 2004), одсуство јавне расправе, сензационални медијски садржаји, естетизација дијалога, површни разговори без аргументације из домена политичке комуникације и медијске културе – указују на непостојање медијског дијалога, јер без слободе медија у времену кризе демократије, у друштву постоји само монолог. Тамо где се дијалог слободно развија, где нема доминантног мишљења које се бесговорно заступа, медијски дијалог промовише различита значења, дискурсе и контексте. На основу дијалошких теорија Бубера (Buber, 1977, р. 78), који ослонац своје дијалошке филозофије заснива на односу дијалога и монолога, односно узајамности појмова „ја”–„ти” и „ја”–„оно”, Левинаса, чија филозофија дијалога подразумева деструкцију интенционалног модела свести помоћу дијалошког модела (Emmanuel Levinas, 2006, р. 32), и Бахтина, који сматра да реална јединица језика/говора није појединачни монологски исказ, већ интеракција бар два исказа, тј. дијалог (Бахтин, 1980а, стр. 94–95), може се рећи да бити интеркултуралан значи бити дијалошки, славити разлику, Другост и плуралност. У противном, једнодимензионална порука указује на монологску перспективу дијалога.

Иако многи сматрају да је и поред развоја информатичке технологије настао период сумрака демократије и дијалога (Лаш /Christopher Lasch/, 1996), што се види по глобалној, неодговорној елити, одсуству дебате и рационалних исхода политике, од дијалога не треба одустати, већ стално истицати његове предности и значај. Појмови истине, правде, слободе, разумевања, одсуство сукоба – садржани су у појму двосмерне комуникације, јер иначе постоји бојазан од опасног приближавања монологском виду комуницирања међу људима. Док монологисти у сваком тренутку намећу своје индивидуално, некритичко резонување симулирајући дијалог и стварајући атмосферу препирке и сукоба, учесници у дијалогу негују заједништво и отвореност, тј. „језичку могућност сусрета човека са светом” (Gadamer, 2011).

Ако се постмодерна посматра као период релативизовања вредности у смислу деконструкције свега постојећег, лако се може закључити да то доба не погодује одрживости и развоју културе дијалога која тежи истини, правди, једнакости. У тако насталом комуникационом расколу (Lyotard, 1988), деконструкција дијалошке форме за резултат има медијски посредовану комуникацију трансформисану у интерактивност. Идеал истине и дијалог који представља могућност његовог досезања узмичу пред варљивошћу сликовног убеђивања као медијског продукта, затим и пред феноменом интерак-

тивности, па интеракција као активни однос у међусобном деловању особа постаје основни смисао комуникације уместо истине и смисла порука које се преносе. Постмодерни медији заговарају масовну потрошњу и интерактивну, глобалну забаву, која представља привид размене и равноправности учесника у оквиру комуникационог чина. У демократији, плурализам и дијалог као сусрет разлика одбацују насиље и боре се за решавање спорова дијалогом, јер се промене могу остварити само у сусрету са Другим, уз поштовање онога што у том сусрету представља културне разлике. То је нарочито важно за друштва са културом у којој је монолог доминантан и у коме, чак и у ситуацијама када се, условно речено, води дијалог, саговорници не чине ништа да преузму одговорност и из монолога пређу у дијалог.

Дакле, судбина дијалога, његова улога и значај у мултимедијалној стварности зависе и данас, у време друштвених медија, као и у периоду традиционалних масовних медија, од медијски, односно технички, посредоване интерпретације реалности. У контексту постмодерног медијског тржишта, утицај дијалога на развој друштва и његову демократичност манифестује се сталном борбом за достизање истине, објективности, неговање заједништва и избегавање сукоба. У зависности од степена испуњења тих стандарда, вештина комуницирања путем дијалога уступа место монолошким формама медијског исказа. Крећући се од концепта заједништва ка непомирљивом супарништву, од решавања проблема ка истицању разлика, од консензуса до могућег сукоба, дијалог као културолошки и комуникациони феномен замењен је другим феноменом – интеракцијом која у средиште пажње поставља питање могућности опстанка медијског дијалога у друштву у коме преовладава тржишна култура и у коме се тешко достиже идеал истине и дијалога. Глобална медијска индустрија забаве произвела је нове комуникационе моделе и потребе који уместо размене идеја и смисла промовишу свет забаве, снова и интеракције у коме се размењују најчешће поруке визуелне природе, а да би се сачувао привид размене дијалог се, захваљујући постмодерним медијима, замењује интеракцијом.

ЛИТЕРАТУРА

- Bahtin, M. (1980a). *Marxizam i filozofija jezika* [*Marxism and philosophy of language*]. Beograd: Nolit.
- Bohm, D, Factor, D, and Garrett, P. (1991). Dialogue – a proposal, http://www.infed.org/archives/e-texts/bohm_dialogue.htm.
- Buber, M. (1977). *Ja i Ti*. Beograd: Izdavačko preduzeće Rad.
- Frobenius, M. (2011). Beginning a monologue: The opening sequence of video blogs, *Journal of Pragmatics*, Vol. 43, Issue 3, p. 814-827.
- Gadamer, H. G. (2011). *Istina i metoda – Osnovi filozofske hermeneutike* [*The truth and the method*]. Beograd: Fedon.

- Glozer, S, Caruana, R. and Hibbert A. S. (february, 2018). The Never-Ending Story: Discursive Legitimation in Social Media Dialogue, *Organization Studies*, <https://doi.org/10.1177/0170840617751006>.
- Gruber, H. (2018). Debating or displaying political positions? *Pragmatics and Society*, Vol. 9:4, pp. 571-597.
- Harvey, D. (1990). *The Conditions of Postmodernism*. London: Blackwell.
- Hermans J. M. H. (1996) Opposites in a dialogical self: Constructs as characters, *Journal of Constructivist Psychology*, 9:1, 1-26.
- Levinas, E. (2006). *Totalitet i beskonačnost [Totality and infinity]*. Beograd: Jasen.
- Mukaržovski, J. (1981). Dve studije o dijalogu [Two studies on dialogue], U M. Miočinović (Prir) *Moderna teorija drame [Modern theory of drama]* (str. 265–292). Beograd: Nolit.
- Poter, DŽ. (2011). *Medijska pismenost [Media literacy]*. Beograd: Clio.
- Theorizing difference in intercultural communication: A critical dialogic perspective*
- Арендт, Х. (1994). *Истина и лаж у политици [Truth and lie un politics]*. Београд: Филип Вишњић.
- Бахтин, М. (1980). *Проблем говорних жанрова [Problem of spoken genres]*, Трећи програм, РВ, IV-1980, бр. 47.
- Бодријар, Ж. (1991). *Симулакруми и симулација [Simulacrums and Simulatuon]*. Нови Сад: Светови.
- Вукадиновић, М. (2013). *Звезде супермаркет културе – медијска слава у потрошачком друштву [Supermarket culture stars - media fame in consumer society]*. Београд: Клио.
- Вуксановић, Д. (2017). Филозофија медија: постмодерни медији – дијалог у ери интерактивности [Philosophy of media: postmodern media - dialogue in an age of interactivity]. *Медијски дијалози, часопис за истраживање медија и друштва*, 10 (27-28), 25–34. UDK: 316.774:141.78.
- Келнер, Д (2004). *Медијска култура [Media Culture]*. Београд: Клио.
- Лаш, К. (1996). *Побуна елита и издаја демократије [Rebellion of the elite and betrayal of democracy]*. Нови Сад: Светови.
- Лиотар, Ж.Ф. (1988). *Постмодерно стање [Postmodern state]*. Нови Сад: Братство-јединство.
- Мркић Поповић, Љ. (1990). *Сферност сигнала говорног израза [Sphericity of the signal of speech expression]* (Докторска дисертација). Београд: ФДУ.
- Радојковић, М. и Ђорђевић, Т. (2001). *Основе комуникологије*. Београд: Факултет политичких наука и Чигоја штампа.
- Радојковић, М. и Милетић, М. (2008). *Комуницирање, медији и друштво [Communication, media and society]*, треће издање. Београд: Учитељски факултет.
- Солар, М. (1976). *Теорија књижевности [Literature theory]*. Загреб: Школска књига.
- Станојевић, Д. (2004). *Медији и начела дијалога [Media and principles of dialogue]*. Панчево: Мали Немо.
- Станојевић, Д. и Ђорђевић, М. (2017). Монологизација дијалога у постмодерним медијима [Monologizing of dialogue in postmodern media]. *Медијски дијалози, часопис за истраживање медија и друштва*, 10 (27-28), 9–24. UDK: 316.774:141.78.
- Џејмсон, Ф. (1988). Постмодернизам или културна логика касног капитализма [Postmodernism or the cultural logic of late capitalism]. У *Постмодерна: Нова епоха или заблуда [Postmodern: A new epoch or delusion]*. Загреб: Напријед.
- Шушњић, Ђ. (1997). *Дијалог и толеранција [Dialogue and Tolerance]*. Београд: Чигоја.

DIALOGUE AND MONOLOGUE AS COMMUNICATIONAL AND CULTURAL PHENOMENA

Vesna Milenković

Faculty of Communication Belgrade, Belgrade, Serbia

Summary

The practice indicates that dialogue in the media is assuming the form of the center of a potential conflict rather than becoming a synonym for tolerance and understanding. A more intense discussion among the participants in a conversation leads to a mutual clash of the contexts which are included by the interlocutors into the subject of the dialogue. By publicly advocating a dialogue, the media hope to attract the audience, but in fact, they avoid dialogue, simulate conversation, media confrontation of the participants in communication, fearing inconvenient questions and answers that will not fit into the already elaborated editorial concept. Without having had the opportunity to access the media, the passive television audience did not particularly expect to get answers to a few questions which broke through to the media sphere. Dialogue on social networks in real time, comments on either the original text or other comments gave hope that there would be no spinning of information. The real effects of media dialogue are established when disagreements are resolved and the differences between the interlocutors are eliminated, when dialogues are not superficial, when they are not driven in order to achieve specific ambitions, when there is no politicization and aesthetization of dialogue, but the conditions of trust and respect prevail.

Although social media enabled the so-called communication closeness in cyberspace within political communication and citizen participation in it, there is no real interaction between the public and political parties in modern democracy and politics. Faith in dialogue turned into an illusion of dialogue not only in the sphere of media interpretation, but also in everyday life. Taking the position of dialogue in social media, interaction has become an illusion itself, that is, communication that is no longer mediated by the media but by technology, which means that it has lost its sociality. Hence, the fate of dialogue, its role and importance in multimedia reality depends even today, in the time of social media, as well as in the period of traditional mass media, on the media i.e. the technically mediated interpretation of reality. In the context of the postmodern media market, the influence of dialogue on the development of society and its democracy is manifested by the constant struggle for achieving truth, objectivity, fostering communion and avoiding conflict. Starting from the concept of communion to an irreconcilable rivalry, from problem solving to highlight differences, from consensus to possible conflict, dialogue as a cultural and communication phenomenon has been replaced by another phenomenon - an interaction that raises the issue of the possibility of survival of media dialogue in a society in which the market culture prevails and in which the ideal of truth and dialogue is difficult to achieve.